

УДК 631.164.23

С. В. Юрченко,
аспірант, Дніпропетровський державний аграрний університет

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто організаційно-економічні засади забезпечення інвестиціями сільськогосподарських підприємств. Досліджено особливості інвестування АПК України, обґрунтовано необхідність залучення інвестицій, запропоновано конкретні механізми щодо збільшення інвестиційних потоків.

Ключові слова: інвестиції, агропромисловий комплекс, інвестиційні ресурси, інвестиційна політика, інвестиційна діяльність, інвестиційний процес, кредитні ресурси.

ВСТУП

Сьогодні забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва на внутрішньому державному і міждержавному ринках набуває особливого важливого соціально-економічного значення. Сільськогосподарське виробництво України потребує технологічного переозброєння вітчизняними високоефективними, надійними, енергозберігаючими й екологоохоронними технічними засобами; відтворення технічного потенціалу агропромислового комплексу до рівня технологічної потреби; державної підтримки розробки і виробництва сучасних технічних засобів. Адже розширене відтворення суспільного виробництва об'єктивно ґрунтується на засадах відновлення спожитих у процесі виробничої діяльності основних засобів за рахунок досконаліх і продуктивніших ресурсів. Порушення цієї важливої соціально-економічної закономірності неминуче позначається на спаді обсягів виробничої діяльності, погіршенні показників якісних характеристик продукції, зниженні продуктивності праці як одного з основних визначальних вимірників.

За цих умов слід невідкладно шукати шляхи подальшого збільшення інвестицій в основний капітал з усіх реальних джерел. Активна інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектора є запорукою їхнього стабільного розвитку та досягнення високих результатів.

Таким чином, питання залучення та раціонального використання інвестицій, які направлені на стабілізацію виробництва і подальший розвиток АПК України, відводиться важлива роль. Тому важливо зрозуміти економічну сутність цього

процесу, сформувати чіткі механізми його фінансового забезпечення.

Проблематика розвитку інвестиційної діяльності, особливостей забезпечення інвестиційними ресурсами, залучення іноземних інвестицій та кредитних ресурсів досить розвинута і розглядається як у спеціальній періодичній літературі, так і серед науковців. Серед найбільш відомих вітчизняних та російських вчених, які займаються проблемами інвестування, І. Бланк, Я.К. Білоусько, Я.Ю. Лузан, В. Глазунов, А. Гончаров, В. Золотогоров, Я. Мелкунов, А.А. Пересада, М.Ю. Коденська, Т.В. Калашнікова, П.Т. Каблук, С.О. Буткевич, М.І. Кисіль, А. Шеремет та ін. Проте, незважаючи на велику кількість наукових публікацій з цієї теми дослідження, є ряд проблем, що потребують вирішення.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є дослідження та розробка науково обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів у агропромисловому комплексі країни.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі завдання:

- проаналізувати нормативно-правову базу щодо регулювання пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів у економіці держави;
- дослідити стан наукової літератури у сфері інвестиційної політики держави;
- розглянути окремі механізми реалізації інвестиційних процесів в Україні та запропонувати конкретні шляхи розвитку даного питання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасних умовах інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень у державі, що неможливо без виваженої системної ефективною інвестиційної політики. Успішність інвестиційної діяльності пов'язана з вибором альтернативи: або науково орієнтований технологічний прорив у майбутнє, або безперспективна дотаційна орієнтація галузі. Прориву ж може сприяти формування інституціональної системи методологічного забезпечення інвестиційних процесів, що поєднує стратегію й методологію їх реалізації, механізми й законодавчо-правову базу, а також організаційні структури [1].

З метою забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, а отже, й підвищення інвестиційної привабливості, у вересні 2007 року Кабінетом Міністрів України затверджено Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року.

Сьогодні інвестиції в основний капітал сільськогосподарські підприємства вкладають з усіх реальних джерел. До них належать й амортизаційні нарахування, які за вказані вище роки характеризуються поки що невисокими сумами. Основним же джерелом поповнення капітальних вкладень для розвитку основних засобів виробництва слугують відрахування коштів від щорічних прибутків. Попри це сільське господарство нині ще не набуло необхідної купівельної спроможності. Рівень його технічного оснащення не відповідає технологічним потребам. Через несвоєчасне виконання технологічних операцій щороку недобирається третина валової продукції. Собівартість її зростає, що призводить до зниження рентабельності. Умови праці на селі непривабливі. Економічний інтерес до господарювання на землі поступово згасає, а сільськогосподарське машинобудування втрачає свої позиції на ринку і знаходиться в критичній ситуації [4].

З метою забезпечення простого відтворення галузевих виробничих основних засобів амортизаційна політика потребує реформування в напрямі її інвестиційного спрямування через:

— розмежування економічної та податкової функцій амортизації;

— альтернативність амортизаційної політики на макро- і мікрорівнях відповідно до методів амортизації, передбачених П(С)БО 7;

— лібералізацію амортизаційних відрахувань у підприємстві в економічно обґрунтованих межах

згідно з принципом відповідності доходів і витрат з урахуванням цінової кон'юнктури ринку;

— стимулювання використання підприємствами амортизаційних відрахувань за прямим цільовим призначенням — на просте відтворення основних засобів;

— встановлення амортизаційних стимулів, у тому числі податкових пільг, як важливої складової державної амортизаційної політики при інвестиційному використанні сум амортизаційних відрахувань, пільг, спрямованих на стимулювання інноваційних проектів і випуск важливих для національної економіки видів сільськогосподарської продукції;

— впровадження податкових норм прискореної амортизації для всіх груп основних фондів у сільському господарстві.

Недостатність власних ресурсів, обмеження доступу до кредитних ресурсів та їхнє суттєве подорожчання призводять до посилення ролі держави у вбезпеченні інвестицій. Один з аспектів втручання держави у процеси капіталовкладення пов'язаний із асигнуваннями державного бюджету на капіталовкладення, за допомогою яких держава прагне певною мірою впливати на ринкову кон'юнктуру та економічне зростання, на стан попиту й обсяг внутрішнього ринку. В ринково розвинутих країнах капіталовкладення за рахунок коштів державного бюджету є важливим фактором суспільного відтворення, джерелом модернізації та розширення основного капіталу, засобом стимулювання його нагромадження [3].

Для реалізації ефективною інвестиційної політики мають бути виділені головні пріоритети фінансової й економічної стабілізації, основні напрями розвитку АПК на основі інноваційної стратегії з обґрунтуванням доступного для огляду об'єкту прогнозування. В сформованих умовах пріоритетами фінансово-економічної стабілізації є створення законодавчо-правового механізму захисту приватних інвестицій, формування організаційно-правової системи мобілізації грошових ресурсів населення, державні гарантії залучення іноземних інвестицій і розробка механізму повернення валютних доходів, формування ринку цінних паперів і акціонерного капіталу, іпотечне кредитування виробничого розвитку, інвестування виробництва й сфери соціальних послуг на основі обмеженої грошової емісії. Все це має бути реалізовано на основі державного протекціонізму, який на цей час ще дуже слабкий.

Формування матеріально-технічної бази сільського господарства, яка відповідала б сучасним світовим стандартам, потребує значних інвестицій, які можна забезпечити шляхом:

— пільгового довгострокового державного кредитування за низькими відсотками придбання техніки та обладнання, будівництва тваринниць-

ких комплексів, формування основного стада худоби і багаторічних насаджень;

— безвідсоткового державного кредитування екологічно чистого аграрного виробництва та впровадження інноваційних технологій;

— податкового стимулювання створення агропромислових об'єднань сільського господарства з промисловою, банківською й торговельною сферами;

— створення спільних підприємств при об'єднанні земельного капіталу вітчизняних агроформувань та основного капіталу іноземних компаній;

— розвитку цивілізованого ринку лізингу.

Соціально-економічні передумови та тенденції формування основних засобів у сільському господарстві й інших галузях національної економіки України свідчать про хронічну диспаратність аграрної сфери. Аналіз рівня забезпеченості основними виробничими засобами сільськогосподарських підприємств Європейського співтовариства та вітчизняного характеризує істотну відсталість матеріально-технічної бази останнього. Звужене відтворення галузевих основних засобів призводить до деіндустріалізації сільськогосподарського виробництва, що позначається на зниженні результативних показників господарської діяльності. Ігнорування можливостей організації й ведення конкурентоспроможного вітчизняного аграрного виробництва та пріоритетності його розвитку проявляється у відсутності сприятливої державної інвестиційної, цінової й амортизаційної політики.

Сприятливий інвестиційний клімат та умови простого відтворення основних засобів через відповідну амортизаційну політику неможливі без паритетної політики ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Реалізація інвестиційних проектів при збитковості об'єкта інвестування неможлива. Низькорентабельне рослинництво і збиткове тваринництво через диспаратні ціни на сільськогосподарську продукцію непривабливі для інвесторів. Низька ліквідність сільськогосподарських товаровиробників не дає змоги здійснювати ні просте, ні розширене відтворення основного капіталу через постійне дорожчання матеріально-технічних ресурсів. Ціни на аграрну продукцію дають можливість відшкодувати лише оборотний капітал.

За П(С)БО 7 "Основні засоби", земельні ділянки класифікуються як основні засоби, особливістю яких є їхня відносна незношувальність, через що вони не амортизуються. Сільськогосподарські угіддя, які є основою аграрного виробництва, не обліковуються і не відображаються в активі балансу, тобто не включені до їх основного капіталу. Через це їхня вартість не бере участі у формуванні цін на сільськогосподарську продукцію, суттєво знижуючи їх. Визнання сільськогосподарських

угідь у складі основного капіталу аграрного виробництва, включення їх вартості до ціноутворювальних факторів має стати основою цінової політики.

Таким чином, лише шляхом консолідованих заходів у рамках сприятливої інвестиційної й амортизаційної політики відтворювального характеру, економічно-обґрунтованої цінової політики можна забезпечити оновлення та нарощування галузевого основного капіталу і зростання фондозабезпеченості аграрного виробництва України до рівня передових країн світу.

Водночас слід створювати можливості для залучення в аграрний сектор економіки кредитних ресурсів та іноземних інвестицій. За оцінками Світового банку та Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, Україна може виробляти у 2—2,5 рази більше продовольства, ніж нині. Але для нарощування обсягів виробництва в сільському господарстві треба скасувати мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. Відсутність справжнього ринку таких земель стримує їх ефективний розподіл і гальмує довгострокові інвестиції у землю та сільське господарство взагалі [3].

Дослідження фінансового забезпечення сільськогосподарських виробників свідчить про те, що вони здебільшого працюють за рахунок власних ресурсів, які нині за питомою вагою є значними, проте недостатніми для самофінансування. Обмеженість власних коштів змушує аграрні підприємства сподіватися на підтримку з боку держави й зумовлює необхідність розвивати як банківські, так і партнерські норми кредитування. Статистика свідчить, що у розвинутих країнах 70% обігових коштів на розвиток аграрного сектора формується за рахунок банківського кредитування, в Україні ж ця частка становить лише 20%. Проблеми кредитного забезпечення аграрної галузі зумовлюють необхідність удосконалення кредитного механізму [5].

Кредит для аграріїв є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств поряд із бюджетним фінансуванням. Кредитними відносинами нині пронизані всі стадії процесу відтворення — від інвестування та міжгалузевого переливання капіталів до реалізації товару, розподілу та перерозподілу доходів. Характерні особливості аграрного виробництва більшою мірою вимагають залучення довгострокових банківських кредитів. Проте довгострокове кредитування є джерелом лише тієї інвестиційної діяльності, яка найбільше відповідає вимогам банківської системи, суспільному прогресу і в недалекому майбутньому може принести економічний або соціальний ефект. При цьому використання короткострокового банківського кредитування як джерела інвестиційної

діяльності є доступнішим, а також суттєвим фактором підвищення економічної ефективності всього сільськогосподарського виробництва. Враховуючи особливості виробничого процесу сільськогосподарського підприємства, удосконаленню кредитування аграріїв може сприяти диференціація умов їхнього кредитування та застосування диференційованих відсоткових ставок за користування кредитом. У такий спосіб банківський сектор може впливати на поліпшення у підприємствах показників їхньої діяльності, таких як, наприклад, дебіторська та кредиторська заборгованість, які впливають на фінансовий стан [5].

У ринкових умовах банківські установи мають стати активними учасниками і партнерами у кредитуванні сільськогосподарських товаровиробників. Тому в умовах розвитку ринкових відносин форми та методи короткострокового кредитування повинні максимальною мірою враховувати особливості виробництва та кругообігу засобів сільського господарства:

- уповільнену оборотність на виробничій стадії у зв'язку з тривалим технологічним процесом у рослинництві й тваринництві;

- необхідність створення у великих розмірах виробничих запасів, що вимагає залучення значних коштів;

- вплив несприятливих кліматичних умов, які приводять до створення страхових запасів;

- поступове і нерівномірне нарощування витрат, яке в кінці виробничого циклу завершується поверненням коштів у формі: виручки від реалізації продукції, через це сезонні витрати сільськогосподарським товаровиробникам доцільніше покривати за рахунок кредиту, ніж власними ресурсами, оскільки останні вимагають значних залучень накопичень з обігу;

- значна питома вага внутрішнього обороту — це переважна частина засобів, що відтворюються з самого господарстві (наприклад, корми, насіння, молодняк великої рогатої худоби, а їхня вартість не проходить товарної і грошової стадії кругообігу) [5].

Останнім часом дедалі частіше можна бачити інформацію про зростання інвестиційної привабливості агропромислового комплексу в цілому і сільського господарства України зокрема. Щороку українські чиновники й економісти починають з оптимістичного прогнозу щодо припливу іноземних інвестицій у вітчизняний АПК. Проте відсутність в Україні повноцінного ринку землі та низькі темпи інтеграції України на європейські ринки поки що не дали змоги нашим аграріям повною мірою відчувати на собі привабливість співпраці з іноземними компаніями [6].

Україна зі своїм величезним внутрішнім ринком потенційно може бути однією з провідних

країн із залучення іноземних інвестицій. Проте цьому перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, через що Україну віднесли до групи країн з найбільшим інвестиційним ризиком. При цьому стримувальним чинником є інвестиційний клімат, який продовжує залишатися несприятливим, що змушує іноземних інвесторів здійснювати обережну політику у сфері інвестиційного співробітництва з Україною.

Негативний ефект інвестиційної стагнації посилює падіння інноваційної активності промислових підприємств. Потенційних інвесторів, особливо іноземних, відштовхує неналаштованість бюджетного процесу на солідарне інвестування великомасштабних проектів, особливо — ризикових наукоємних високотехнологічних інновацій. Залучаючи приватні інвестиції в економіку України, важливо постійно демонструвати, що держава не стоїть осторонь, а також вкладає інвестиції, вимагаючи адекватної економічної віддачі. Відтак, принципово важливим стратегічним завданням повинно стати створення інвестиційнопривабливого середовища, що сприятиме залученню інвестицій, в тому числі іноземних, у всі сфери та галузі економіки для подальшого соціально-економічного розвитку України. Новий етап економічного розвитку України значною мірою визначається відносною фінансовою стабільністю, яка дозволяє здійснювати активну виробничу діяльність. Проте фінансова стабілізація в Україні може бути досягнута тільки за умови істотного збільшення зовнішніх інвестицій в економіку країни.

Світовий досвід показує, що для країн з незадовільним інвестиційним кліматом одним з найбільш реальних і важливих шляхів залучення інвестицій є функціонування спеціальних (вільних) економічних зон. Іноземні інвестори природно зацікавлені у новому плацдармі для отримання прибутку за рахунок обсягового внутрішнього ринку України, її природних багатств, кваліфікованої і дешевої робочої сили, досягнень вітчизняної науки і техніки, навіть її екологічної безтурботності. Тому перед нашою державою стоїть складне і доволі делікатне завдання: залучити в країну іноземний капітал, не позбавляючи його власних стимулів і спрямовуючи його заходами економічного регулювання на досягнення суспільних цілей.

Отже, створення зон сприятливого інвестиційного клімату, який визначається сукупністю політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових, географічних чинників, є одним з першорядних завдань на даному етапі інтеграції України у світовий простір [9, с. 13].

Ще одним завданням для створення позитивного клімату є подолання побоювань іноземних інвесторів, які оцінюють міру ризику вкладень в економіку України, що пов'язано із нестабільністю законодавства, яку зарубіжні спостерігачі пов'язують з незавершеністю системи управління країною, але більшою мірою — з недоліками в економічній політиці та нерішучістю при проведенні економічних перетворень [8, с. 47]. Для вирішення даної проблеми необхідно створити стабільне законодавство, насамперед, у податковій сфері. Розробку таких нормативно-правових актів слід спрямовувати на довготерміновий характер, а отже, і максимально врахувати інтереси інвестора та інтереси приймача на перспективу.

Другим чинником, який впливає на рішення інвестора, є податки, пільги та система стимулів. Серйозним недоліком при розробці заходів з вирішення описаної проблеми є слабка аргументація та опрацювання системи пільг, яка функціонує на території вільної економічної зони, зокрема податкових, митних та інших їх різновидів [8, с. 46].

Реалізувати нову інвестиційну політику в повному обсязі неможливо без переосмислення їх джерел на користь внутрішнього інвестора. Зрозуміло, що процес залучення інвестицій пов'язаний зі стабільністю розвитку самої вітчизняної економіки, банківської сфери, довірою населення, стабільністю валюти тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок, що можна забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток національного АПК в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів на основі інноваційно-інвестиційної моделі. Органічне поєднання інноваційної та інвестиційної діяльності, вкладання дедалі зростаючих обсягів коштів у сучасні інноваційні технології й виробництво інноваційних продуктів слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування вітчизняного сільського господарства та інших галузей АПК у відкритому конкурентному середовищі.

Розв'язанню поставленого завдання повинен сприяти оновлений організаційно-економічний механізм регулювання і стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. При цьому головною вимогою до такого механізму ставиться утворення всіма його складовими єдиної системи економіко-господарських важелів, що діють злагоджено, комплексно, у сукупності своїй спрямовані на зростання ефективності агропромислового виробництва, обсягів, якості продукції та послуг на основі ресурсозбереження й зниження витрат.

Отже, привабливість аграрного сектора стає дедалі помітнішою. Перед Україною відкри-

ваються широкі перспективи у зв'язку зі світовою продовольчою кризою, зростанням попиту на біопаливо, відсутністю можливості розширювати посівні площі й нарощувати продуктивність сільського господарства основних аграрних країн. А вступ України до СОТ відкриває для нашої країни нові можливості, а у сфері АПК — особливо. Тому за умови грамотної політики країни стосовно сільського господарства ця сфера може стати однією із найстабільніших складових економіки.

Таким чином, формування механізмів фінансового забезпечення інвестицій в АПК є пріоритетним завданням держави. Від створення законодавчо-правових і методологічних основ інвестиційної політики залежить кінцевий результат ринкових перетворень у галузі, які сприятимуть ефективності та модернізації сільськогосподарського виробництва і забезпечення продовольчої безпеки країни. Важливість наукового підходу до цієї проблеми зумовлює необхідність більш глибокого та детального аналізу, а також актуальність подальших досліджень інвестиційних процесів у АПК.

Література:

1. Виленский П.А. Оценка эффективности инвестиционных проектов. Теория и практика / Виленский П.А., Лившиц В.Н., Смоляк С.А. — М.: Дело, 2001. — 305 с.
 2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
 3. Калашнікова Т.В. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектора економіки // Економіка АПК. — 2009. — № 8. — С. 79—84.
 4. Білоусько Я.К., Лузан Я.Ю. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства // Економіка АПК. — 2009. — № 12. — С. 29—33.
 5. Колотуха С.М., Борейко І.П. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності // Економіка АПК. — 2009. — № 1. — С. 89—96.
 6. Мазур Н.А. Проблеми і перспективи інвестицій в АПК України // Економіка АПК. — 2009. — № 4. — С. 73—77.
 7. Шосталь С. О. Джерела та напрями залучення інвестицій в економіку України // Економіка та держава. — 2009. — № 9. — С. 89—91.
 8. Борщевський В., Польова І. Формування регіональної системи залучення іноземних інвестицій // Регіональна економіка. — 2006. — № 4.
 9. Федоренко В. Інвестиції та економіка України // Економіка України. — 2007. — № 5.
- Стаття надійшла до редакції 31.05.2010 р.*